

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто питання порівняльно-правової характеристики наркозлочинності молоді в Україні та Німеччині. Досліджено структуру наркозлочинності молоді, її кореляцію з рівнем загальнокримінальної злочинності, визначено особливості національних моделей запобігання наркозлочинності молоді у відповідних країнах.

***

Рассмотрены вопросы сравнительно-правовой характеристики наркопреступности молодежи в Украине и Германии. Исследована структура наркопреступности молодежи, ее корреляция с уровнем общекриминальной преступности, определены особенности национальных моделей предупреждения наркопреступности молодежи в соответствующих странах.

***

Problems of comparative and legal characteristic of juveniles' drug crimes in Ukraine and Germany are considered. The structure of juveniles' drug crimes, its correlation with the level of conventional criminality is researched. Peculiarities of national models concerning prevention of juveniles' drug crimes in the mentioned countries are determined.

Незаконний наркообіг, міжнародний наркобізнес та пов'язані з ним різні види наркоманій завдають виняткової шкоди як окремим індивідам, так і людству в цілому, підривають здоров'я молоді, обмежують її фізичний і соціальний розвиток, життєву перспективу, руйнують психіку, культуру і моральні засади нормального цивілізованого існування, спричиняють погіршення криміногенної ситуації, завдаючи шкоди в економічній, соціальній та політичній сферах. Тому заходи протидії поширенню незаконних наркозасобів і стабілізація криміногенної ситуації в Україні у цій сфері мають розглядатися в напрямі поліпшення державної наркогенної безпеки з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду.

Важливість і необхідність вивчення феномена наркобізнесу і пов'язаної з ним злочинності, механізмів зародження і поширення наркотизму та різних форм наркоманії підтверджувалися в різні часи вітчизняними та зарубіжними фахівцями і вченими з різних галузей наукових знань – кримінального права, кримінології і соціології; криміналістики, кримінального процесу та

оперативно-розшукової діяльності; міжнародного і конституційного права; адміністративного права і адміністративної діяльності; наркології і судової психіатрії; юридичної психології: О. М. Бандуркою, Ю. В. Бауліним, А. А. Бовою, М. Г. Вербенським, В. О. Глушковым, О. П. Горохом, А. І. Долговою, О. М. Джужею, В. І. Женунтієм, А. П. Закалюком, О. М. Костенком, В. В. Лунєєвим, В. В. Матвійчуком, П. В. Мельником, А. А. Музиною, А. В. Савченком, М. П. Селівановим, Є. Д. Скулишем, В. М. Смітєнком, С. А. Тарарухінім, В. А. Тимошенком, Є. В. Фесенком, М. С. Хруппою, Н. С. Юзіковою та багатьма іншими.

У Німеччині проблеми молодіжної злочинності взагалі й наркозлочинності зокрема піднімаються набули подальшого розвитку в роботах Б. Боссонг, С. Марзагн, Д. Пфейффер, С. Ширер, Г. Шмідт-Семіш, І. Вогт та інших дослідників.

Утім, незважаючи на достатньо високий рівень доктринальної розробки даної проблеми, низка питань залишаються дискусійними або перебувають на периферії наукової уваги. Вищезазначене зумовлює необхідність використання зарубіжного досвіду в розглядуваній сфері, зокрема шляхом проведення порівняльно-правового аналізу наркозлочинності молоді в Україні та Німеччині, що певною мірою сприятиме розвитку української кримінологічної науки та правозастосовної практики.

Метою статті є дослідження сучасного стану, динаміки, характеру наркозлочинності в молодіжному середовищі в Україні та Німеччині та їх порівняльно-правова характеристика.

За справедливим зауваженням Ф. Р. Хісамутдінова, наркотизм тісно пов'язаний зі злочинністю та є одним з її фонових явищ. При цьому виділяються дві основні сфери взаємозв'язку наркотизму і злочинності. Перший блок злочинів є безпосереднім наслідком незаконного обігу наркотичних засобів та вживання ними. Другий блок характеризує взаємозв'язки злочинів, що мають відношення до незаконного обігу наркотиків, з іншими видами злочинності [1, с. 14].

Математичні розрахунки доводять, що зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, на 100 % тягне за собою збільшення загальнокримінальної злочинності на 9 %, зокрема збільшення злочинів, що вчиняються наркоманами, на 12 % з імовірністю 96 %. Іншими словами, злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, що вчиняються у зв'язку з їх споживанням й добуванням, відіграють провідну роль у динаміці зростання загальнокримінальної злочинності [2, с. 48]. Крім того, як відомо, латентність частки загальнокримінальних злочинів, що вчиняються на ґрунті наркоманії, значно вище за латентність власне наркобізнесу.

При оцінюванні статистичних даних про злочинність необхідно пам'ятати, що вони не відображають реального стану

речей, а є вибірковими даними, які акцентують увагу на одних правопорушеннях, у той час як інші правопорушення лишаються в тіні. Тому статистичні дані відображають не розвиток наркозлочинності а передусім інтенсивність суспільного контролю, кількість повідомлень про правопорушення й напрямки діяльності правоохоронних структур. До того ж, наркозлочинність є формою злочинності, яка перебуває в особливій залежності від суспільних норм і відповідних законодавчих актів. Ідеться про контрольовану злочинність, в основі якої немає ані потерпілих, ані заподіяної шкоди, а лише «правопорушення без потерпілих». Отже, відсутні заяви про вчинений злочин, компенсації шкоди, а існує лише перспектива запобігання злочинності, відповідно до якої злочинні дії повинні присікатися на самому початку [3, с. 36, 395].

Дані щодо злочинності в Німеччині не є конфіденційними: Міністерство внутрішніх справ на спеціальних сайтах у мережі Інтернет публікує повний та скорочений звіти про злочинність (PKS), котрі доступні для ознайомлення. Так, матеріали, викладені на сайті www.bka.de, були використані в даній статті. Відповідні статистичні дані про злочинність в Україні надані Державною судовою адміністрацією України (форми № 6–9).

До 1996 р. у Німеччині серед осіб, які страждали від наркотичної залежності, були переважно 25–35-річні особи. Сьогодні – це молодь від 15 до 25 років, що свідчить про значне омолодження відповідного контингенту [4]. Щодо України, то тут тільки за офіційними даними налічується близько 200 тис. наркозалежних, з яких 27 % – дорослі, 60 % – підлітки, 13 % – діти у віці 12–13 років. ²/з українських школярів пробували чи регулярно вживають наркотичні препарати. Спеціалісти впевнені: основна причина ситуації, що склалася, – доступність сильнодіючих препаратів. Для позначення цієї проблеми застосовується навіть спеціальне поняття – «аптечна наркоманія». Понад 50 % «аптечних наркоманів» складають підлітки та молоді люди у віці до 20 років [5]. І хоча офіційна статистика Міністерства охорони здоров'я України дає позитивну динаміку зловживання наркотичними засобами серед неповнолітніх (дещо зменшується кількість дітей та підлітків, зареєстрованих у наркологічних диспансерах), проте реальну ситуацію оцінити важко. Причинами є й поширеність анонімного лікування, і вживання клубних наркотиків та побутових речовин, і незвертання по медичну допомогу дітей і молоді з родин, які не можуть собі дозволити лікування, або дітей та молоді, що живуть і працюють на вулиці.

Систематична реєстрація наркозлочинів у Німеччині розпочалася з прийняттям у 1971 р. Закону про наркотичні засоби,

чинного й донині. Сьогодні злочини, пов'язані з володінням та придбанням наркотичних засобів для власних потреб, складають $\frac{2}{3}$ усіх наркозлочинів у Німеччині. Їх загальна кількість, наприклад, у 2006 р. становила 142 740. З них злочини, пов'язані з торгівлею та контрабандою наркотичних засобів, склали 63 396, а з їх нелегальним ввезенням – 5 598 [6, с. 73]. Аналіз статистичних даних PKS показує, що в Німеччині кількість злочинів, пов'язаних з торгівлею, контрабандою і ввезенням наркотиків, лишається приблизно на однаковому рівні, у той час як злочини, пов'язані з їх незаконним придбанням і володінням, характеризуються постійним зростанням.

Кримінальна статистика Німеччини побудована на градації злочинців за віком на категорії, серед яких в аспекті досліджуваної проблеми інтерес становлять «молоді дорослі» (Heranwachsende) – особи від 18 до 21 року, а також такі категорії дорослих злочинців (Erwachsene): 1) від 21 до 23 років, 2) від 23 до 25 років і 3) від 25 до 30 років. Так, наприклад, у 2006 р. «молодими дорослими» вчинено 241 824 злочини, що склали 10,6 % у загальній структурі злочинності. 61,5 % усіх наркозлочинів були вчинені молоддю віком 14–25 років, з них 16,5 % припадають на неповнолітніх віком 14–18 років, 23,9 % – «молодих дорослих» у віці 18–23 роки та 21,1 % – на злочинців віком 21–25 років [6, с. 73].

У той же час в Україні за вчинення злочинів, передбачених статтями 305–320 Кримінального кодексу України (злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів), були засуджені 30 669 осіб, з яких 625 вчинили злочин у віці до 18 років. У віці від 18 до 25 років вчинили відповідні злочини 7 251 особа, а від 25 до 30 років – 6 343 особи.

Рівень загальнокримінальної злочинності наркоспоживачів залишається досить високим. Так, протягом року наркоманами та особами, що знаходились у стані наркотичного сп'яніння, вчинено 9,8 тис. злочинів корисливо-насильницької спрямованості, у тому числі 18 убивств та замахів на вбивство, 18 тяжких тілесних ушкоджень, серед яких у 9 випадках настала смерть потерпілого, 79 розбійних нападів, 287 грабежів, 1 362 крадіжки. У свою чергу, відсутність належної індивідуальної профілактики наркоманії та вчинення на цьому ґрунті тяжких та особливо тяжких злочинів виступає суттєвим чинником повторної і рецидивної наркозлочинності та загальнокримінальної злочинності [7, с. 3].

Підходи до запобігання злочинності молоді в Німеччині та в Україні мають як спільні, так і відмінні риси. Так, загальнови-знаним в обох державах є те, що реальна ситуація в країні в

умовах несприятливого впливу факторів соціальної та біологічної екології зумовлює зростання небезпечних для молодого покоління і суспільства в цілому явищ: ранньої алкоголізації і наркоманії, омолодження злочинності, безпритульності, особливо серед неповнолітніх тощо. На даному етапі на державному рівні визнані суттєвість та масштабність завдань щодо охорони життя і здоров'я дітей та молоді, попередження негативних проявів у їх середовищі, сформовано у зв'язку з цим окремі напрям державної політики.

Міністерство внутрішніх справ ФРН і суб'єкти кримінологічної профілактики в Україні виходять з того, що профілактична діяльність – це модель тріступеневої структури, яка вміщує первинне, вторинне й третинне попередження [8, с. 92], що відповідає положенням сучасної світової девіантології про три рівні превенцій: первинну (primary prevention) – близьку за змістом до вітчизняної загальної профілактики; вторинну (secondary prevention) – аналог вітчизняної «спеціальної профілактики»; третинну (tertiary prevention) – індивідуальну профілактику у вітчизняній науці [9, с. 464–465].

При цьому для підвищення ефективності профілактичних заходів органи поліції федерації й земель розробили уніфіковану програму «Поліцейське запобігання злочинності» – ProPK. Ця програма передбачає роз'яснення на федеральному рівні населенню, ЗМІ та іншим суб'єктам профілактики форм прояву й можливостей запобігання злочинності [8, с. 93]. Саме ProPK концентрується на актуальних сучасних проблемах наркозлочинності, статевих правопорушеннях, крадіжках, злочинності молоді. Крім цього, у ФРН існує ще чимало державних, регіональних, земельних, комунальних та інших програм й проектів запобігання злочинності, аж до визнання права внесення пропозицій та проектів профілактики злочинності приватними установами й організаціями [10].

Щодо України, то тут прийнято низку законів на захист неповнолітніх та молоді, серед яких закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» 1992 р., «Про органи і служби в справах дітей та спеціальні установи для дітей» 1995 р. (у редакції від 7 лютого 2007 р.), «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» 2001 р., «Про охорону дитинства» 2001 р., «Про попередження насильства в сім'ї» 2001 р. тощо, які містять деякі положення про запобігання наркозлочинності молоді, а також видано Указ Президента України «Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді» 2010 р. [11].

Окремі функції щодо запобігання злочинності здійснюють у межах своєї компетенції спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді,

уповноважений орган влади Автономної Республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей та інші органи. Основне навантаження з профілактики наркозлочинності молоді покладається на відповідні структурні підрозділи МВС України: БНОН, підрозділи карного розшуку, службу дільничних інспекторів.

На жаль, сьогодні робота з відродження й створення нових центрів організованого дозвілля для молоді, наповнених соціально корисним змістом, своєчасного виявлення й нейтралізації кримінальних молодіжних груп є неефективною. З урахуванням того, що переважна більшість молодих злочинців є особами чоловічої статі, вважається доцільне звернення до військово-патріотичного виховання, яке, на нашу думку, перебуває в занепаді.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що на сьогодні в Україні немає єдиної визначеної концепції або національної програми запобігання злочинності серед молоді. Тому вважаємо, що досвід, здобутий у цій сфері іншими країнами (певна методика розроблення програм, організація та функціонування системи запобігання наркозлочинності молоді), може бути використаний у процесі побудови такої системи в Україні.

Список літератури: 1. Хисамутдинов Ф. Р. Наркотизм среди несовершеннолетних: криминологико-виктимологический анализ (на материалах Республики Татарстан) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» 12.00.08 / Ф. Р. Хисамутдинов. – Н. Новгород, 2002. – 23 с. 2. Предупреждение, пресечение и раскрытие преступлений в сфере оборота наркотических средств и психотропных веществ : метод. пособие для сотрудников правоохран. органов государств – участников СНГ / под общ. ред. А. И. Гурова. – Н. Новгород, 2003. – 345 с. 3. Scheerer S. Drogen und Drogenpolitik / S. Scheerer, I. Vogt. – Campus Verlag, 1989. – 502 s. 4. Statistisches Landesamt Deutschland, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms>. 5. Азорян М. Легка дорога до інвалідного візка: аптечна наркоманія / М. Азорян // Сейчас. – 2008. – 13 трав. 6. Alters- und Geschlechtsstruktur der Tatverdächtigen // Polizeiliche Kriminalstatistik Bundesrepublik Deutschland [Електронний ресурс] / ВКА – Statistik herausgegeben vom Bundeskriminalistisches Institut. – Beichtsjahr, 2006. – S. 72–96. – Режим доступу: http://bka.de/pks/2006/download/pks-jb_2006_bka.pdf. 7. Інформаційно-аналітичні матеріали про стан протидії наркобізнесу і наркоманії в Україні за 2009 р. / МВС України, ДБНОН. – К., 2009. – 13 с. 8. Мошак Г. Частно-правовые аспекты предупреждения преступности в Германии / Г. Мошак, А. Паламарчук // Уголовное право. – 2005. – № 4. – С. 92–94. 9. Гилинский Я. И.

Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений» / Я. И. Гишинский. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2007. – 528 с. **10.** Фролова Ю. Молодежная преступность? Nein danke! / Ю. Фролова // Наша газета «Личное дело». – 2005. – № 8 (июль). **11.** Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді [Електронний ресурс] : указ Президента України від 6 січ. 2010 р. № 6/2010. – Режим доступу: <http://www.prezident.gov.ua/documents/10316.html>.

Надійшла до редколегії 20.07.2010

УДК 341.4

О. С. Подойнік

МІЖНАРОДНІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ДИТЯЧОЮ ПОРНОГРАФІЄЮ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розглянуто одну з актуальних проблем сучасного міжнародного кримінального права – попередження та боротьба з дитячою порнографією в мережі Інтернет. Подано деякі рекомендації відносно заходів, направлених на запобігання поширення цього протиправного діяння.

***

Рассмотрена одна из актуальных проблем современного международного уголовного права – предупреждение и борьба с детской порнографией в сети Интернет. даны некоторые рекомендации относительно мер, направленных на предупреждение распространения этого противоправного явления.

***

One of the most actual problems of modern international criminal law – prevention and combating child pornography in Internet is considered. Some recommendations concerning measures directed on prevention of this illegal phenomenon's spreading are made.

Зростання науково-технічного прогресу обумовлює негативні тенденції розвитку злочинного світу, приводить до появи нових форм і видів злочинних посягань за рахунок того, що злочинні групи активно використовують у своїй діяльності новітні досягнення науки і техніки, застосовують сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології [1, с. 56].

У XXI ст. широкого розвитку набула світова система Інтернет, так зване «світове павутиння», яке є не тільки засобом зв'язку, а й невичерпним джерелом інформації [2]. Проте слід зазначити, що Інтернет містить у собі й негативні сторони. Нині віртуальне середовище є засобом поширення дитячої порнографії.

Існуючі в законодавстві багатьох країн визначення порнографії викликають численні спори і часто пов'язуються з дотриманням такого конституційного права особи, як право на